

Сяргей Кавальов

СТОМЛЕНИЙ ДИЯВОЛ

Фантасмагорія у 2-х діях

З білоруської переклав *Ігор Набитович*

ДІЙОВІ ОСОБИ

Я с ь к о, господар
П а в л і н к а, його дружина
Д и я в о л
С у с і д
С у с і д к а
1-ий ж о в н і р
2-гий ж о в н і р
Н е з н а й о м е ц ь
1-а П о в і я
2-а П о в і я
К о р ч м а р

ДІЯ ПЕРША

З'ява перша

Перед глухою мурованою стіною сидить на дзиглику (ослінчику) Ясько й майструє зі шнурка петлю.

Я с ь к о. Доконечно нині повішуся. Не злякаюся вже, як тоді. Ніж так погано жити, як ми тепер живемо – краще в петлі вдушитися. Все йде нам навперекір. Нічого не вдається так, як хочеться. А якщо щось і станеться з нашої волі, то нам же й на біду. І всі навколо сміються з дурості, яку ми вчинили. Здається, Бог відрікся від нас і покинув на поталу Дияволу. *(Зробивши петлю, вилазить на дзиглик і прив'язує другий кінець шнурка до металевої балки, яка стирчить зі сцени)* Б'єшся як риба об лід, світу білого за працею не бачиш, а користі – ніякої. Прийдеш додому – і там нема ладу та спокою. Від моєї Павлінки ніколи ласкавого слова не почувеш, лишень: “Чого сидиш, Яську!” та “Чого лежиш, Яську!” Нібито коли я встану – щось у світі зміниться! Конче повішуся! *(Смикає декілька разів за шнурок і залишається задоволенням тим, як вона прикріплена)*. Ех, якби це Адам, наш батько перший, не згрішив, то ми б тепер так тяжко не гарували. Навіщо він, дурень, послухався Єви, й зірвав яблуко з проклятого дерева? Не міг взяти в руки якусь палицю та всипати як слід настирливій бабі за її цікавість? *(Просовує голову в петлю.)* Якраз. Ну, здається, все. *(Нерішуче.)* Хіба що закурити перед самою смертю. *(Шукає по кишенях.)* Чорт, як на біду, забув цигарки.

З-за рогу виходить Диявол, витягає з пачки цигарку й запалює. У Диявола непоголене обличчя, стомлений вигляд, потертий одяг.

Я с ь к о. Гей, добрий чоловіче, дай запалити!

Диявол уважно дивиться на Яська, потім мовчки віддає йому свою цигарку.

Я с ь к о *(затягується)*. Дякую тобі, добрий чоловіче.

Д и я в о л. То ти кажеш, що у всіх теперішніх нещастях винні Адам з Євою?

Я с ь к о *(поважно)*. Ясно, що вони.

Д и я в о л. А ще й – Диявол?

Я с ь к о. Ну, так. Хто нас усіх зводить, хто перешкоджає нашим намірам?

Д и я в о л *(обережно)*. А... Бог?

Я с ь к о. О, і він так само! Чому лежить лежнем, чому не допоможе?

Д и я в о л. А ти? Ти сам?

Я с ь к о *(розгублено)*. Я? Що я можу? Хіба від мене щось залежить? *(Заводиться)* От як би я був на місці Адама – не послухався б Єви, не зривав би яблука з дерева. І жили б ми з тобою тепер, братику, в раю, не мусили б гнути спину та покутувати.

Д и я в о л. Жили б у раю? *(Аж підскакує.)* Хочеш, Яську, я допоможу тобі виправити помилку Адама?

Я с ь к о (*занепокоєно*). А ти, чоловіче, ким будеш? Звідки ти тут у нас взявся? (*Підозріливо*) Звідки ти знаєш, як я називаюся?

Д и я в о л . Я не людина. (*Зітхає.*) Я – Диявол.

Я с ь к о. Мати Божа!

Зі страху Ясько ледь не падає з дзиглика, але Диявол підхоплює його і тримає за ноги.

Я с ь к о. Рятуйте, вішаюся!

Д и я в о л . Не бійся, я тебе тримаю.

Диявол допомагає Яськові зняти петлю і злізти з дзиглика. Ясько сідає на дзиглик і переводить дух.

Я с ь к о. Через тебе трохи не повісився.

Д и я в о л . А ти хіба не мав такого наміру? (*Показує рукою на петлю.*)

Я с ь к о. Та де там! Коли хочеш знати, я не перший раз вішаюся. Але мені бракує відваги. Залізу на дзиглик, накину петлю на шию, постою, покурю. Уявляю, як на моїм похороні будуть голосити свояки й сусіди, як дружина буде собі лікті кусати. Усміхнуся, зніму петлю та й піду собі до хати. Трохи легше стає на душі – ніби знову на світ народився.

Д и я в о л . Не треба вішатися, Яську. (*Бере Яська за руку.*) Хочеш жити в раю?

Я с ь к о. Хто ж не хоче? Але де ж тепер той рай? Ти подивися, що навколо діється. (*Знову заводиться.*) Ех, якби ж то наш перший батько Адам не згрішив...

Д и я в о л (*зупиняє його*). Ти можеш виправити помилку Адама. Ти нарікав, що від тебе нічого не залежить, що ти нічого не можеш. Зараз від тебе залежить усе, ти можеш врятувати цілий Усесвіт, Яську.

Я с ь к о (*сполохано*). Як це?

Д и я в о л . Адам не витримав випробування, піддався спокусі й був вигнаний із раю. Визнаю, що й я до цього причетний. Але зараз я хочу допомогти людині отримати спасіння. Хочу, Яську, щоб ти пройшов випробування і переміг спокусу. Тоді люди повернуться в рай, перестануть журитися й спокутувати, заживуть весело й щасливо. (*Натхненно.*) Ми перепишемо наново твою долю, змінимо історію твоєї країни, перемінімо шляхи всього людства!

Я с ь к о (*збентежено*). Але чому саме я? Чому ти прийшов сюди, до нас? Що ми, кращі за інших? Хіба ж ти не бачиш, як ми живемо?

Д и я в о л . Не кращі. Може, якраз навпаки, гірші. Але власне й тому я вас і вибрав. А край ваш мені подобається. (*Сентиментально.*) Як там було в поета?

Я с ь к о (*послужливо*). “Шірака страна мая радная!”

Д и я в о л . Ні, це не те.

Я с ь к о. “Літво! Ойчизно моя!”

Д и я в о л . Зовсім не те. Ага, ось: “Паміж пустак, балот...”

Я с ь к о (*перепиняє*). Ясно, де болото – там і чорти! (*Підозріло.*) А тобі нащо все це? Для чого ти стараєшся?

Д и я в о л . Я стомився, Яську. Як тобі відомо, колись дуже давно я був Янголом і жив у раю. Але потім – через свою пиху – повстав проти Бога і був

скинутий до пекла. Я думав, що я сам зможу бути Богом, і збудую собі інший, ще кращий Усесвіт! Але я помилився, Яську. Я не Бог, я нічого не можу створити, можу тільки розвалювати і псувати створене Богом. Якби ти тільки побачив, як жахливо тепер виглядає пекло, як там похмуро й незатишно!

Я с ь к о. Боронь Боже!

Д и я в о л. Довге перебування там шкодить моєму здоров'ю. Поглянь на мене: хіба я подібний на князя тьми, на володаря землі?

Я с ь к о (*приглядається*). Сказати чесно, ти виглядаєш як якийсь задрипанець.

Д и я в о л. Я почуваюся старим і хворим. Я навіть ліки приймаю! (*Виймає з кишені жменю таблеток і показує Яськові.*) Незабаром я почну боятися смерті. Я, вічний дух!

Я с ь к о (*сам собі*). От бідолашний! А як ми через тебе хворіємо й помираємо?

Д и я в о л. Останнім часом я живу на землі й намагаюся якомога рідше навідувати пекло. Але й на землі тепер важко знайти місце для відпочинку. От скажи, у що ви, люди, тепер перетворили місце свого життя? Повсюди панує гвалт і ненависть, заздрість і обман.

Я с ь к о. А хіба не від тебе усе зло на землі?

Д и я в о л. Повір мені, Яську: ось уже дві тисячі років, як я не вмішуюся у ваші справи. І що від того змінилося? Людина сама, без моєї допомоги і навіть усупереч моїм бажанням, перетворює землю на пекло! Придумує такі речі, від яких мені стає страшно. Признаюся, я не відчуваю себе тут, серед вас, цілком безпечно. (*З ностальгією.*) Я стомився. Я хочу назад у рай. Прагну тишини й спокою.

Я с ь к о (*сам собі*). Ти диви, і йому в рай захотілося, чортові лисому.

Д и я в о л. Я визнаю свою прикру помилку й хочу просити в Бога пробачення. Знаю, що я останній з грішників, але сподіваюся на Боже милосердя. Якщо я допоможу людям, може й мені було пробачено? Ось чому я пропоную тобі, Яську, виправити Адамову помилку. (*З надією.*) Ну, то що, ти згоден?

Я с ь к о. А що мені втрачати? Як то кажуть: або пан, або пропав. А яке випробування мене чекає? (*Жартує.*) Не зривати яблуко з дерева?

Д и я в о л. Не зазирати в таріль.

Я с ь к о (*здивовано*). У який таріль?

Д и я в о л. У звичайний, який буде стояти на обрусі.

Я с ь к о. Шкода, бо я власне не люблю яблук. (*Сам до себе.*) Я думав, він Бог зна чого вимагатиме, а тут така дрібниця. (*До Диявола.*) А де мені шукати той таріль? Куди йти?

Д и я в о л підходить до стіни, виймає з кишені крейду і малює двері.

Я с ь к о. Що це ти таке намалював?

Д и я в о л. Хіба не бачиш? Двері.

Я с ь к о (*захоплено*). Просто в рай?

Д и я в о л. Може ще не в рай, але там тобі сподобається.

Диявол відчиняє двері й звідти б'є яскраве світло. Ясько прощається, й, повагавшись, однією ногою переступає поріг.

Я с ь к о (*озирається*). А ти?

Д и я в о л. Мушиш поки що іти без мене. Я можу увійти тільки останнім. Найостаннішим.

Я с ь к о (*сам собі*). Ну й Богові дякувати!

Д и я в о л. Гляди, Яську, я маю на тебе велику надію.

Ясько зникає. Диявол зачинає за нам двері. Чується жіночий голос: “Яську, ти де? Яську!” Диявол хмикає і ховається за рогом. З’являється Павлінка.

П а в л і н к а. Куди ти подівся, волоцюго? Скільки можна його чекати? Ох, гірка моя доленька! За які гріхи Бог покарав мене таким чоловіком? (*Зауважує дзиглик, але петлі над ним не бачить.*) Наш дзиглик! Навіщо Ясько його сюди притягнув? (*Озирається і зауважує в стіні двері.*) О, двері! А раніше їх не було. (*Підходить до дверей і сильно штовхає їх. Двері відчиняються*) Бачили? Чого тільки не придумає чоловік, щоб заховатися від дружини! Але я тебе, дороженький, і під землею знайду. (*Зникає за дверима.*)

З’ява друга

Райський сад. Світить сонце, співають пташки, дзюрчить струмок. На кронах дерев розвішано гарний чоловічий та жіночий одяг, елегантні капелюшки.

На траві під яблунькою заслано чарівний обрус, на якому повно різноманітних заморських трунків, страв і смаколиків. Посередині стоїть великий таріль із накривкою.

З глибини саду виходить Ясько.

Я с ь к о. Справжній рай, без обману! Сонечко світить, пташки співають, вітерець повіває. Травичка зеленіє, водичка у джерелі чистенька, навколо – ні душі. (*Зауважує чоловічі костюми й сукні.*) А це що за шати? Невже від Адама і Єви залишилося? (*Підходить до чоловічого костюма і мацає за край блюзки.*) Ні, здається, нові, просто з крамниці. (*Зауважує обрус з напоями та їжею.*) О, є що випити й чим закусити. Справжній рай! (*Сідає під яблунькою. Бере в руки одну пляшку, потім другу, третю.*) Ти диви, все не по-нашому написано. Райські напої й трунки. Й страви лише заморські, хатнім не рівня. (*Зауважує таріль.*) А ось і таріль. Ве-ли-чез-ний. (*Розглядає таріль.*) Цікаво, чому в нього не можна заглядати? (*Похоплюється.*) Не можна, то й не можна. Звичайний таріль. Вип’ю я ліпше божественних напоїв і покуштую янгольської їжі.

Ясько бере у руки пляшку й пробує її відкоркувати. Неочікувано з-за дверей виходить Павлінка, зауважує Яська, закладає руки в боки.

П а в л і н к а. А ну, постав пляшку на місце!

Я с ь к о (*здивовано*). Павлінко, а ти звідки тут взялася?

П а в л і н к а. А ти сподівався втекти від мене, мудрагелику? *(Суворо.)* Не чіпай, кажу, пляшку. Звідки ти такий багатий? *(Показує рукою на обрус.)* Хто буде платити?

Я с ь к о. Не треба платити, Павлінко. Тут усе задармо. *(Піднімається, підходить до Павлінки, бере її за руку і тягне до обруса.)* Сідай, моя кохана дружинонько, частуйся.

П а в л і н к а *(недовіжливо)*. А хто все це приготував? Чиї це сукенки й капелюшки *(Показує на одяг.)* Признавайся, окаянцю, завів собі кралю? *(Тупає ногою.)*

Я с ь к о *(сам до себе)*. Доведеться їй те-се розтлумачити, інакше наробить гвалту і нас швиденько звідси випрутуть *(Садить Павлінку під яблунькою.)* Готувати більше нічого не потрібно, Павлінко. А сукні і капелюшки напевно твої, якщо ми вже тут опинилися.

П а в л і н к а. Мої? *(Не може віддвести очей від шат.)* Яську, ти не жартуєш? *(Підхоплюється і біжить до одягу.)*

Я с ь к о *(поважно)*. Разумієш, Павлінко, нам пофортунило. Ми з тобою потрапили в рай.

П а в л і н к а *(як від гарячого відсмикує руку від сукенки)*. У який рай? Ти що, вже встиг залити за комір?

Я с ь к о. Ну, може, не зовсім у рай, але щось приблизно такого. *(Обводить рукою навколо себе.)* Працювати не треба, тільки їж, пий і гуляй вволю!

П а в л і н к а *(швидко переодягається у нову сукенку)*. Усе життя мріяла мати таку чудову сукенку! А який фанний капелюшок! І справді – рай!

Я с ь к о *(віддкорковує нарешті пляшку і розливає питво у два келихи)*. Залишимося з тобою тут назавжди, якщо тільки стримаємося щоб не робити забороненого.

П а в л і н к а. А що нам заборонено? *(Змінює капелюшок.)*

Я с ь к о. Нізачо не здогадаєшся, Павлінко. *(Сміється.)*

П а в л і н к а. Невже не їсти?

Я с ь к о. Ну, таке скажеш. Не помирати ж нам з голоду.

П а в л і н к а. Тоді, напевно, пити.

Я с ь к о *(обурено)*. Який би то тоді був рай! Ні, зовсім не те. Ходімо, вип'ємо за наше райське життя.

Павлінка в новій сукні й капелюшку сідає поруч з Яськом. Обранці долі цокаються, Ясько випиває, а Павлінка випускає келих з рук.

П а в л і н к а *(сплескує руками)*. Ой, Ясечку, невже... *(Соромливо озирється, нахилиється до Ясько і щось шепче йому на вухо.)* Тоді я не згодна. *(Плаче.)* Ходімо додому...

Я с ь к о. От, жінки! Одне в голові. *(Заспокоює Павлінку.)* Адам з Євою не брали шлюбу в церкві, а нас отець благословив – нам можна.

П а в л і н к а. Яську, мені вже тут подобається! *(Цілує Яська.)* Але що ж тоді нам заборонено?

Я с ь к о. Бачиш таріль?

П а в л і н к а. Цей? *(Тягнеться рукою до тарелі.)*

Я с ь к о. Стій! Ти куди? *(Хапає Павлінку за руку.)* Таріль чіпати заборонено.

П а в л і н к а. Таріль?

Павлінка зі здивуванням дивиться на таріль, Ясько з тривогого – на Павлінку. Певний час панує напружене мовчання.

П а в л і н к а *(розчаровано)*. Така дурість! Хто ж повернеться в її бік, коли заборонено?

Я с ь к о *(втішено)*. От і чудово! Я завжди казав, що ти в мене, Павлінко, розумна кобітка, бо свого чоловіка слухаєшся. Давай ще вип'ємо по келиху та й нарешті добре закусимо. У мене вже кишки грають марша. *(Береться за пляшку.)*

П а в л і н к а. Почекай, я тільки переодягнуся в іншу сукенку! *(Схоплюється і біжить до шат.)* А ти не хочеш приміряти новий костюм?

Я с ь к о. Мені й так добре. *(Сам до себе.)* Хто нас тут бачить? *(Наливає в келихи питво.)* Чудовий напій, напевно якийсь нектар або амброзія.

Павлінка швидко переодягається в іншу сукенку, змінює капелюшок.

П а в л і н к а *(кокетливо)*. Яську, поглянь: подобаюся я тобі в такому одязі?

Я с ь к о. Нічогенька собі пані. Але в одязі Єви ти мені більше подобаєшся. *(Сміється.)*

П а в л і н к а. Фе, нецікаво з тобою. *(Крутиться, щось шукає.)*

Я с ь к о. Чого шукаєш?

П а в л і н к а. Люстерка.

Я с ь к о. Люстерко, напевно, в раю не передбачене.

П а в л і н к а *(зітхає)*. А... *(Озирається довкола.)* Яську, а ми що, тут зовсім самі?

Я с ь к о. Самі, Богу дякувати. *(З гонором.)* Кому тут ще бути?

П а в л і н к а. Шкода. *(Переодягається у свій старий одяг.)*

Я с ь к о. Ходи, жіночко, покуштуй райської їжі.

Павлінка підходить і сідає трохи збоку від Яська. Ясько з Павлінкою мовчки цокаються й випивають.

Я с ь к о. Стільки дивовижних наїдків і страв – аж очі розбігаються. *(Пробує їсти.)* Усього хочеться покуштувати.

П а в л і н к а *(взявши маленький шматочок)*. Гляди, не об'їшся.

Я с ь к о. Смакотище!

П а в л і н к а. Нічого так страви, але і вдома в нас були не гірші: мачанка з млинцями, галушки з сиром, пироги з капустою, качка, запечена в глині... Не подобалося тобі, як я готувала?

Я с ь к о. Подобалося, Павліночко, подобалося. Але вдома все було своє, звичайне. А тут усе заморське, з викрутасами. *(Продовжує їсти, не звертаючи більш уваги на Павлінку.)*

П а в л і н к а (*раптово*). А цікаво все ж, що заховано у цьому тарелі?

Я с ь к о (*давиться кавалком*). Павлінко! (*Гнівно.*) Дивися сюди! (*Показує кулака.*) Я тобі дам за твою цікавість! Заборонено зазирати у таріль – й усе. Наша справа слухатися й не мудрувати.

П а в л і н к а (*огризається*). Ти мене не повчай. Я свій розум маю. (*Відвертається до тареля.*) Просто цікаво.

Я с ь к о. Щоби я від тебе більше не чув про таріль! Давай краще вип'ємо та ще чогось з'їмо. (*Наливає в келихи напій.*)

П а в л і н к а (*відсовує келих*). Не хочу більше пити. І їсти також не хочу. (*Озирається доокола.*) Нудно мені.

Я с ь к о. То давай поспіваємо. (*П'є з келиха й починає співати.*)

Ой наступала та й чорна хмара,
Став дрібний дощ накрапати.
Ой, там збиралась бідна голота
До корчми гулять.

(*Штурхає Павлінку під бік.*) Допомагай!

Пили горілку, пили наливку,
Та ще й вино будем пити!
А хто з нас, браття, буде сміяться –
Того ми будемо бити.

Чому не співаєш, Павлінко?

П а в л і н к а. Не хочу. Голос сів.

Я с ь к о. То, може, потанцюємо?

Ясько підхоплюється і починає скакати “лявониху”. У саду звучить музика.

Я с ь к о (*кричить*). Іди-но до мене, Павлінко! Удвох буде веселіше!

Павлінка не рухається з місця й навіть відвертається у протилежний бік. Ясько припиняє танцювати і сідає поруч із Павлінкою.

Я с ь к о. Чому не танцюєш, Павлінко? Ти ж так любиш лявониху.

П а в л і н к а. Немаю гумору. Сумно мені тут.

Я с ь к о (*подумавши*). А може... (*Шепче щось Павлінци на вухо і лізе цілуватися.*)

П а в л і н к а (*відитовхує Яська*). Відчепися, безсоромнику! Не до того мені.

Я с ь к о (*чухає потилицю*). От і маєш! (*Сам до себе.*) Якого рожна їй треба?

П а в л і н к а. Яську, воно ворушиться.

Я с ь к о (*не розуміє*). Що ворушиться?

П а в л і н к а. Там, у тарелі щось ворушиться.

Я с ь к о. У тарелі?! А тобі що до того? Нехай ворушиться, а ти не чіпай! А ну, відсунься далі!

П а в л і н к а. Я й не чіпаю! (*Відсовується далі, але сидить неспокійно, час від часу позираючи на таріль.*) Яську!

Я с ь к о. Чого тобі знову?

П а в л і н к а. Нікого ж тут нема.

Я с ь к о. І що з того? Цілуватися зі мною ти не хочеш.

П а в л і н к а. Щось пищить.

Я с ь к о. Де пищить?

П а ў л і н к а. У тарелі.

Я с ь к о. Ти весь час з тим тарелем! *(З погрозою.)* От я перетягну тебе зараз ременем, тоді ти у мене запищиш.

П а в л і н к а. Чого ти злостишся? Лець що – відразу до бійки... Я ж нічого... я тільки так... щоб ти знав... *(Прислухається до того, що відбувається в тарелі й мимоволі підсувається до нього все ближче.)* Ясечку, рідненький мій! Я вже більше не можу! Нас же ніхто не побачить... Я швидко-хутенько відкрию таріль і зазирну всередину...

Я с ь к о *(кричить)*. Не чіпай! Хочеш, щоб ми через твою дурну цікавість втратили рай?

П а в л і н к а. Ну і залишайся сам у своїм раю. А я піду собі додому. *(Плаче.)*

Я с ь к о. Почала вже ревти. Що мені робити з тою дурною бабою? Ну, годі, Павлінко, не плач.

П а в л і н к а *(тремтить)*. Я таріль хочу!

Я с ь к о. А щоб ти тріснула зі своїм тарелем! Товче одне: таріль і таріль! Як заведена.

П а в л і н к а. Ось ти який! Тобі для своєї дружини якогось тареля шкода! Ти мене не любиш! *(Починає ридати.)*

Я с ь к о *(хапливо)*. Ох, бідний я, нещасний! Ото доля, хай йому лихо. *(Не витримує.)* Добре, чорт з тобою! Тільки затихни, не реви. Бачу, що від тебе не відчепишся. Зазирни в той таріль, щоб він пропав!

П а в л і н к а. Ясічку, любий мій, коханий!

Павлінка кидається до Яська і міцно-міцно його цілує. Потім нахиляється до тареля, обережно піднімає покришку й зазирає всередину.

З тареля вилітає пташка.

П а в л і н к а. Яка гарна пташка!

Я с ь к о. Лови її, лови! Хапай за хвіст!.. Полетіла пташечка.

П а в л і н к а. Що ж ти не злапав її, роззяво?

Я с ь к о. А навіщо ти її випустила?

П а в л і н к а. Хто ж міг знати, що вона сидить там, у тарелі?

Я с ь к о. Зовсім не треба було чіпати тареля!

П а в л і н к а *(схлипує)*. А якщо ж цікаво.

Я с ь к о. Через твою цікавість випруть нас, напевно, з раю. Ех, нап'юся з горя! *(Наливає собі питва.)*

П а в л і н к а. А ми нікому не скажемо. Ніхто ж не бачив, як ми таріль відкривали.

Я с ь к о. А якщо спитаються, куди поділася пташка?

П а в л і н к а. Скажемо, що кіт з'їв.

Ясько випиває, але відразу ж випльовує питво й недовірливо нюхає келих, потім – пляшку. Павлінка зі здивуванням дивиться на їжу, потім пробує наколотити на виделку шматок їжі, але нічого не виходить.

Я с ь к о. Тьфу, нектар зробився як вода. (*Відкрковує нову пляшку, нюхає, після того – ще одну.*) Так і є, звичайна вода. В усіх пляшках.

П а в л і н к а. Яську, поглянь, яка дивовижа: їжа стала вся рівна – як дерев'яна.

Я с ь к о. І напої несправжні, й їжа. Кінець нашому раю. Поглянь, що навколо діється.

Сонце ховається за хмари, стихають пташині співи, дзюрчання струмка. Гримить грім, блискають блискавки, на сад насувається темрява.

П а в л і н к а. Яську, я боюся. Я хочу додому.

Я с ь к о. Втікаймо звідси хутчіш!

Втікають із саду.

З'ява третя

Перед Яськовою хатою. На лавці спить, поклавши під голову руку, господар. Побіч сидить Диявол і палить цигарку.

Я с ь к о (*прокидається*). Невже я вже вдома? Я бачив дивний сон. Немов ми з Павлінкою – у райському саду... одяг і капелюшки на деревах... обрус з їжею й питвом... таріль, пташка і... Так добре все починалося і так недоречно закінчилося...

Д и я в о л. Що, Яську, упустив ти свою пташку щастя?

Я с ь к о (*повертає голову*). Ти? То це був не сон?

Д и я в о л. А я так на тебе надіявся. Так щиро хотів вам, люди, допомогти.

Я с ь к о (*розводить руками*). Хіба я винен? Павлінка відкрила таріль і випустила пташку. Нащо їй був той таріль...

Д и я в о л. А ти куди дивився? Навіщо дозволив? Нарікав на Адама, а сам хіба кращий за нього?

Я с ь к о (*обороняється*). Добре тобі так казати про нас з Адамам. Якби у тебе була дружина – я б подивився, як би ти з нею давав собі раду.

Д и я в о л. Знову шукаєш, на кого покласти вину, Яську? Якщо не на Адама, то на Єву, якщо не на Бога, то на Диявола?

Я с ь к о. Звичайно ж! Відомо ж, ти винен. Невдале вигадав випробування. (*Вихоплює у Диявола з рук цигарку і курить.*) Звідки у райському саду взялася Павлінка? Мусиш придумати щось інше. Дай ще раз спробую! Щоб я з цього місця не зійшов, коли знову не дотримаю слова.

Д и я в о л. Не зійшов би з місця? (*Дивиться Яськові під ноги.*) А чом би й ні? Здавалося б, така дрібничка. (*Задумується.*) Тільки тяжко буде витримати. (*Зітхає.*) Боюся, ти не всидиш.

Я с ь к о. Де не всиджу?

Д и я в о л. Не всидиш цілий день на лавці перед своєю хатою, не рухаючись із місця.

Я с ь к о. Жартуєш? Чи ж це випробування? Я і без загадування сиджу тут бува цілий день.

Д и я в о л (*сам до себе*). Власне, що без загадування. Але варто людині щось загадати, і їй одразу ж кортить цього не виконувати.

Я с ь к о. Ось тільки б Павлінка знову не влізла куди не треба.

Д и я в о л. Не хвилюйся, сьогодні неділя, я відправив її до батьків, у гості.

Я с ь к о (*похоплюючись*). Що? Її батьки давно повмирали! (*Хапає Диявола за грудки.*) Куди подів мою жінку?

Д и я в о л. До твоїх батьків, дурню! (*Випручується.*)

Я с ь к о (*знічено*). Даруй, не розібрався. (*Поправляє на Дияволові блюзу.*) Зі мною таке буває. Отже, мушу сидіти тут до вечора, і, коли витримаю – потраплю в рай?

Д и я в о л. Ти тільки про себе дбаєш, Яську. Хіба забув, задля чого ми все це задумали?

Я с ь к о (*відмахується*). Як же, пам'ятаю. Народ, людство. Дещо там наново переписувати треба. Ти переписуй. Я не проти. Але мені своя сорочка ближча до тіла. Та й маю сумнів, що для всього народу, для всього людства в раю вистачить місця за чарівним обрусом.

Д и я в о л. Ех, Яську, який же ти ще темний і недалекий. Ти не віриш у всемогутність Бога і не любиш свого ближнього, а це ж найважливіша умова для порятунку душі. Чому я, Диявол, мушу тобі це нагадувати?

Я с ь к о. Добре, досить мені моралі читати, ми не в церкві. Я знаю, для чого ти стараєшся й куди пнешся. Не хвилюйся, візьмемо й тебе у рай.

Д и я в о л. Бачу, що ти не віриш у ширість моїх слів. (*Сам до себе.*) Може мені його трохи полякати? (*До Яська.*) Гляди, Яську, вдруге я тобі не подарую. Якщо не дотримаєш слова – затягну тебе у пекло!

Я с ь к о (*безтурботно*). Збирай валізки в рай!

Диявол відходить.

Я с ь к о. Але ж і смішний цей Диявол! Таке несерйозне випробування придумав. Якби я не побував у райському саду, взагалі б подумав, що це ошуканець чи вар'ят якийсь. Зовсім не подібний на чорта, яким його малюють. (*Лягає на лавку.*) Приляжу, посплю до обіду, а там і до вечора недалеко.

Перад хатою з'являється Сусід.

С у с і д. Здоров був, Яську! Чому спиш зрання?

Я с ь к о (*привстає*). Яке там спиш, сусіде! Так, приліг на хвилинку. (*Сам до себе.*) Що за нечиста сила його принесла?

С у с і д. А де твоя? У хаті?

Я с ь к о. Поїхала навідати моїх батьків.

С у с і д (*зітхає*). Добре тобі. Якби й мою кудись лихий випер з хати.
(*Озирнувшись*.) Яську, хочеш випити?

Я с ь к о (*мужньо*). Ні, сусіде, не хочу.

С у с і д. Дивно. А маєш?

Я с ь к о. І не маю.

С у с і д. То ходім у корчму.

Я с ь к о. Не можу. Мушу сидіти на лавці з ранку до вечора.

С у с і д. Навіщо?

Я с ь к о. Слово дав.

С у с і д. Кому? Жінці?

Я с ь к о. Та ні, Дияволу. Якщо висиджу, він відправить мене у рай.

С у с і д. А мені можна з тобою?

Я с ь к о. Сідай. (*Показує на лавку*.)

С у с і д (*сміється*). Кинь, Яську, видурюватися, ходімо вип'ємо.

Я с ь к о. Ні, не піду. У рай дуже хочеться.

С у с і д. То ти не жартуєш? (*Задумується*.) Яську, хочеш я допоможу тобі потрапити у рай?

Я с ь к о. Як це?

С у с і д. Возлюби ближнього свого: дай на горілку.

Я с ь к о. А щоб ти здох. От, придумав!

С у с і д. Тоді позич.

Я с ь к о. Ти хоч одного разу мені вернув?

С у с і д. Навіщо? Ти все'дно у рай вибираєшся.

Я с ь к о. Не дам. Іди з Богом.

С у с і д. Слухай, а Павлінку ти як, зі собою забереш, чи тут залишиш?

Я с ь к о. А тобі що до моєї Павлінки? (*Повагавшись*.) Звичайно заберу.

С у с і д (*втішено*). Отже, ваша хата нам залишиться! Сьогодні ж, поки інші не довідалися, переберемося з дружиною в нове помешкання!

Я с ь к о (*збентежено*). Почекай, сусіде, почекай! (*Сам до себе*.) От тобі і маєш! Як же так: у моїй хаті буде розкошувати цей пияк і лайдака? (*До сусіда*.) Я вас заберу з собою, в рай.

С у с і д. Е ні, нам твій рай не світить і не гріє. А от хата у тебе хороша, доглянута, не те, що моя – розвалюха. Піду тільки пошукаю, чи немає там непотрібних речей, яких можна б позбутися. (*Хоче зайти в Яську хату*.)

Я с ь к о. Стій, злидню, ти куди?! (*Ледь не встає з лавки, але похоплюється*.) Повернися, я дещо для тебе знайшов! (*Поквапливо шукає в кишені гроші*.)

С у с і д (*озирається*). Га?

Я с ь к о (*виймає усі гроші, які були в кишенях*). Ось, візьми на горілку!

С у с і д. Позичаєш? (*Береться рукою за клямку дверей*.)

Я с ь к о (*сердито*). За так віддаю!

С у с і д (*підходить до Яська і забирає гроші*). Дякую, сусіде. Піду, вип'ю за твоє здоров'я. Щоб ти якнайшвидше у рай потрапив.

Я с ь к о (*тихо*). Щоб ти захлиснувся тою горілкою!

Сусід виходить.

Я с ь к о. Дякувати Богові, пішов. *(Занепокоєно.)* Але що мені робити з хатою, коли й справді доведеться у рай відправлятися? Своїми руками збудував, по колодочці, по дощечці. Стільки поту пролив, стільки сліз, частку душі у неї вклав! І раптом покинути її цьому недорічці, який за рік усе розтягне і проп'є? Ех, якби можна було взяти хату зі собою, в рай! Як би це вмовити Диявола?

Перед хатою з'являється Сусідка.

С у с і д к а. Добрий день, Яську!

Я с ь к о *(непривітно)*. Привіт, сусідко! *(Сам до себе.)* Випер-таки її чорт з хати.

С у с і д к а. Чому сам сидиш? Де Павлінка?

Я с ь к о. Вибралася в гості до моїх батьків.

С у с і д к а. А тебе покинула самого, без нагляду? Мій теж кудись потягнувся. Мабуть, у корчму. *(Підозріливо.)* Тебе не запрошував з собою?

Я с ь к о. Може й запрошував.

С у с і д к а. Чому ж ти не пішов?

Я с ь к о. Бо мушу сидіти на цій лавці до самого вечора. Слово дав Дияволі.

С у с і д к а *(перепитує)*. Кому?

Я с ь к о. Дияволі. Якщо висижу – він мене в рай візьме.

С у с і д к а. А якщо не висидиш?

Я с ь к о. Тоді – у пекло.

С у с і д к а. Як цікаво! А можна і я з тобою трішки посиджу?

Я с ь к о. Сідай, якщо хочеш.

Сусідка сідає на лавку обабіч з Яськом. Деякий час панує мовчання. Потім Сусідка починає неспокійно крутитися на лавці.

С у с і д к а. Яську, а ходім до мене в хату, вип'ємо горілочки та й закусити щось пошукаємо. *(Соромливо опускає очі.)* Павлінки немає, й мій не швидко повернеться...

Я с ь к о *(здивовано)*. Ти що, сусідко, блекоти об'їлася?

С у с і д к а *(нідсовується ближче)*. Ох, Яську, така сьогодні спека, така спека!

Я с ь к о. Чим ти слухаєш, га? Я ж сказав тобі: мушу сидіти на лавці з ранку до смерку. Я з Дияволом об заклад побився.

С у с і д к а. Я що? Я ж не проти. *(Сидить деякий час спокійно, але незабаром знову починає крутитися.)* А може до тебе на хвилинку заїдемо?

Я с ь к о. Тьфу! Дурниця. *(Кричить.)* Не можна мені цілий день вставати з цієї лавки! Зрозуміла?

С у с і д к а *(сполохано)*. Зрозуміла, зрозуміла, Ясечку. Тільки не кричи. Але ж така спека... *(Розціпає верхні гудзики сорочки.)*

Я с ь к о *(намагається не дивитися в бік Сусідки)*. І принесло ж її на мою голову!

С у с і д к а (*підбирає вище спідницю і підсовується до Яська*). Яську, а чому серце людини б'ється тихо-тихо, рівно-рівно, як раптом починає трепетати й стукати, стукати...

Я с ь к о. Чому? (*Повертається до Сусідки*) Ти що, може захворіла?

С у с і д к а. Ось послухай. (*Бере Яську руку і притискає її собі до грудей*.) Чуєш? Нібито хоче вискочити з грудей.

Я с ь к о (*пробує визволити руку*). Не чую.

С у с і д к а. А так? (*Притискає Яську руку міцніш*.)

Я с ь к о (*озирається*). Зараз як повернеться твій чоловік з корчми, тоді ти затріпочешся.

С у с і д к а (*сміється*). Він вже давно набрався як свиня болота й валяється під плотом. (*Підсовується до Яська зовсім близько*.) Яську, ти що, мене боїшся?

Я с ь к о. Чого мені тебе боятися? (*З образою*.) От придумала.

С у с і д к а. І я тебе не боюся. (*Обнімає Яська*.) І так мені гаряче. (*Цілує Яська*.) А серце стукає. (*Накидується на Яська*.)

Я с ь к о (*обороняється*). Дівко, ти що це... а як же Павлінка... а твій чоловік... Я ж слово дав... не можна мені вставати з лавки...

С у с і д к а. Не вставай, Яську не вставай. (*Залізає на Яська*.) Не треба порушувати слова.

Я с ь к о (*піддається*). Але ж ти настирлива...

З'являється Сусід напідпитку, тримаючи в кожній руці по пляшці горілки

С у с і д (*кричить*). Яську, візьми мене з собою в рай, я горілки приніс! (*Приглядається*) Ой, а що це за баба на тебе вилізла?

Сусідка, почувши голос чоловіка, відразу починає вириватися й люпцювати Яська.

С у с і д к а (*кричить*). Рятуйте, гвалтують! Відпусти мене, мерзотнику! Я тобі не дівка якась! Я чесна жінка! От тобі, от тобі! (*Спритно злізає з Яська, відбігає й ховається за плечима чоловіка*.) Що надумав, жеребець! Посеред білого дня, перед власною хатою! Люди добрі, яка ганьба!

С у с і д. Жінко? (*Намагається протверезіти*.) Це ти сиділа на Яськові? Нічого не розумію.

С у с і д к а. Згвалтувати мене хотів!

С у с і д. От змій! А я йому горілки приніс.

Я с ь к о (*схоплюється з лавки*). Бреше! Сама на мяне вляглася!

С у с і д к а. Хто тобі, пройдисвіте, повірять? (*Знущально*.) От повернеться Павлінка, дізнається про це, прожене тебе з хати!

Я с ь к о. Ох ти, сучко! (*Кидається на Сусідку з кулаками*.)

С у с і д к а (*з-за плечей чоловіка*). Не боюся тебе! Не боюся! (*До чоловіка*.) А ну дай йому, та добре. Щоб не чіпав чужого!

Ясько пробує дістати Сусідку, вона не дається і крутить Яськові дулі. Переляканий сусід тільки притискає до себе пляшки, щоб не розбити.

Раптом усі завмирають і прислухаються. Чути бій годинника.

С у с і д к а. Що це?

С у с і д. Не чуєш хіба? Годинник.

Я с ь к о (*спохопившись*). Лавка, моя лавка! (*Кидається назад на лавку.*) Що тепер буде? (*Сідає на лавку, лавка під ним розвалюється.*)

С у с і д (*прислухається до бою годинника*). Третя година. Час обідати. Жінко, їсти давай!

С у с і д к а (*обурено*). Твою жінку ледь не згвалтували, а тобі тільки одне в голові: випити та поїсти!

С у с і д. Ну, не це одне. Ходімо додому, там розберемося. (*Показує пляшки.*) От, і горілочка є. (*Пошепки.*) За Яськові гроші купив, на дурня нарвався.

С у с і д к а. Ох, ти Юда, за дві пляшки горілки готовий жінку продати!

С у с і д. Е, якщо сучка не захоче, то пес не заскочить. Ходім обідати! (*Тягне жінку додому.*)

Я с ь к о (*услід сусідам*). Щоб вам той обід колом у горлі став! Із-за вас я знов не дотримав слова!

Сусіди виходять, Ясько залишається сам над розламанною лавкою.

З'ява четверта

Перед Яськовою хатою. На стовпці від лавки сидить сердитий господар.

Я с ь к о. Бідний я, безталанна я людина. Щастя само прийшло мені до рук, а я його не втримав. Чому все так навперекосяк виходить? Так усе по-дурному. Втратити рай з-за якоїсь собачої миски, через гнилу лавку. Краще б я повісився... Що я тепер скажу Дияволу?

З'являється Диявол. Мовчки сідає на другий стовпець від лавки, виймає цигарки, закурює й частує Яська.

Я с ь к о (*не витримує мовчанки.*) Чого дивишся?

Д и я в о л. Нічого у нас не вийшло, Яську. Видно, воно й правда, що ви, люди, занадто слабкі й легкодумні. Не можете протистояти спокусі. І ні Бог, ні Диявол вам не допоможе.

Я с ь к о. Щоб я хоч знав, з якого боку чекати цю спокусу!

Д и я в о л. Чому, якщо приводиш людину до згуби – все здійснюється, а як тільки спробуєш її врятувати – відразу невдача? Невже добро таке безпомічне перед злом? Невже, щоб досягнути мети, треба обов'язково хитрувати й викручуватися. Важко, однак, доводиться Богові.

Я с ь к о. А що, якщо Бог дав мені таких сусідів? Хіба поруч з ними можна утриматися від гріха?

Д и я в о л. До чого тут сусіди? Не вони, а ти клявся дотримати слова. Я в тебе повірив, а не в них. Тебе вибрав, щоб вирятувати твій народ і все людство. Нема що робити, ходімо до пекла. Там наше місце.

Я с ь к о (*у відчай*). Не винуватий я! Якийсь чорт мене звів!

Д и я в о л (*з докором*). Яську, який чорт? Що ти плетеш? Мовчи краще, якщо винен.

Я с ь к о. Мовчу. (*Неочікувано.*) Хочеш, буду мовчати цілий день як води в рот набравши? Дай мені останній шанс!

Д и я в о л. І слухати не хочу! Знову не витримаєш, як і тоді.

Я с ь к о. На цей раз не підведу, дотримаю слова.

Д и я в о л. Будеш мовчати цілий день? Не скажеш ані слова? (*Задумується.*) Та ж ти запишиш за годину!

Я с ь к о. От побачиш, буду мовчати, хоч би кінець світу надійшов. А не витримаю – сам, за власною волею піду до пекла.

Д и я в о л (*повагавшись*). Згода. Тільки не нарікай більше ні на Адама з Євою, ні на сусідів, ні на Бога з Дияволом. Від тебе самого все залежить, пам'ятай про це. Чого мовчиш?

Ясько показує на мигах, що він уже не розмовляє.

Д и я в о л. От і мовчи. І що б навколо тебе не відбувалося – навіть не пікни. Бо це – твій останній шанс. Адам лише раз згрішив і все життя спокутував. Ти – вже двічі. Третій раз я тобі не подарую.

Диявол виходить. Ясько з поважним виглядом сидить на стовпці від лавки. За якийсь час перед хатою з'являється Незнайомець.

Н е з н а й о м е ц ь. Привіт, братику! Чому сидиш у такий день біля хати? Де твоя гідність, твоє сумління?

Ясько показує на мигах, щоб його залишили у спокої.

Н е з н а й о м е ц ь (*пошепки*). Хіба ти не чув, що сьогодні збирається велике віче?

Ясько відмовно крутить головою.

Н е з н а й о м е ц ь. Боже, що за народ! Небо плаче гіркими слізьми, земля стогне від горя, а вони копошаться тихенько у своїм болоті, як хробаки, придавлені каменем. Слухати не хочуть, говорити не вміють, навіть якщо й мають якусь силу, то й ту бояться показати. Живуть немов у якимсь страшнім, зачарованім сні. (*До Яська.*) Скликається віче велике, й усі брати й сестри повинні на цей схід з'явитися. (*Таємничо оглядається.*) Будемо проклятого Змія виганяти. Розумієш, про кого я мовлю?

Ясько збентежено знизує плечима.

Незнайомець. Того самого Змія, через якого на нашій землі завелися всі біди й нещастя. Того самого Вовкулаку, який навів на наш край зграї чужинців. Згадай, скільки чарівних пісень і казок співала над твоєю колискою мати, а що з них сьогодні залишилося? Осміяли, обплювали їх незвані гості, мучителі наші. Але пробила така година, що далі не можемо терпіти над собою знущання. Вставай, скажи своє слово, братику! На віче, на великий схід!

Ясько спалохано втирає голову в плечі.

Незнайомець. Ти що, не чуєш мене? Може ти глухий?

Ясько заперечливо крутить головою.

Незнайомець (*зверхньо*). Ага, зрозуміло. Такий самий як і всі – боязливий. Чекаєш, коли доля сама прийде до тебе до хати й попроситься, щоб ти тільки відчинив двері. Надієшся, що хтось інший віддасть своє життя за твою свободу. Але так не буває на світі, братику. Не можна сидіти мовчки й чекати раю, за щастя треба боротися! (*Трясе Яська за плечі.*) Встань, скажи своє слово, зроби свій вчинок! Скільки можна спати! (*Відпускає Яська.*) Е-ех, що за люди! Хіба з такими врятуєш Батьківщину? (*Виходить, але незабаром повертається й протягує Яськові книгу.*) Візьми ось, прочитай. Тут усе написано. Може, нарешті, зрозумієш що до чого.

Незнайомець виходить. Ясько залишається сам, боязливо дивиться на книгу, яку тримає в руках якомога подалі від себе.

Перед хатою з'являються двоє військових.

1-ий ж о в н і р (*зауважує Яська*). Дивись, може це він?

2-ий ж о в н і р (*разглядає Яська*). Неподібний. Цей трохи дурнуватий на вигляд.

1-ий ж о в н і р. Але в руках у нього – книга.

2-ий ж о в н і р. Отже, він. Бий гада!

Військові виривають у Яська з рук книгу й починають його жорстоко, професійно лупцювати.

1-ий ж о в н і р. Попався, сволота!

2-ий ж о в н і р. Ми тобі покажемо, як заборонені книжки читати. (*Кидає книгу собі під ноги.*)

1-ий ж о в н і р. Розумнішим за всіх хоче бути!

2-ий ж о в н і р. Бидлом нас вважаєш!

Ясько мичить, пробує на мигах щось розтлумачити, показує рукою в той бік, куди подався Незнайомець. Але його спроби ще більше роз'юшують військових.

2-ий ж о в н і р. Німим прикидується.
1-ий ж о в н і р. Знущається з нас.
2-ий ж о в н і р. Ми знаємо, хто народ баламутить!
1-ий ж о в н і р. Признавайся, бунтарю, де відбудеться ваше збіговисько!
2-ий ж о в н і р. Затовчемо на смерть, якщо не скажеш правди!
Я с ь к о (*не витримує*). Я – Ясько! Я не бунтівник! Відпустіть мене, я нічого не зробив!

Ясько пробує вирватися, але один із військових міцно тримає Яська, а інший у той час б'є. З'являється Диявол у накинутім на плечі командирським френчі.

Д и я в о л (*владно*). Відставити! Відпустіть його. Це не той чоловік, якого ми шукаємо.

1-ий ж о в н і р (*відпускає Яська*). Як не той? А книга?
2-ий ж о в н і р (*піднімає книгу й подає Дияволу*). Ось.
Д и я в о л. Це не його книга. (*Протирає книгу від пилуки*.) Той, кого ми шукаємо, подався туди. (*Показує рукою*.) Чого стоїте? Виконуйте наказ.

Військові біжать туди, куди показав Диявол.

Д и я в о л. Так ти, Яську, заборонені книжки читаєш? (*Відгортає книжку на першій сторінці й читає вслух*.) “На початку сотворив Бог небо й землю. Земля ж була пуста й порожня та темрява над безоднею, а Дух Божий ширяв над водами. І сказав Бог: «Нехай буде світло!» І настало світло”. (*Закриває книгу*.)

Я с ь к о (*тремтить*) За що? Я не винен. Я – Ясько. Я нічого не зробив. (*Плаче*.)

Д и я в о л. Пішли, Яську. (*Забирає Яська*.)

ДІЯ ДРУГАЯ

З'ява п'ята

На ліжку в своїй хаті спить Павлінка. Недалеко від ліжка сидить на лаві переодягнутий у жіночий одяг Диявол і колише величезну дитячу колиску. При цьому Диявол співає собі під ніс коліскову на незрозумілій мові. Павлінка ніби-то прокидається й зауважує Диявола.

П а в л і н к а (*злякано*). Ти... ти що робиш у моїй хаті?
Д и я в о л. Не бачиш хіба? Дитя колишу.
П а в л і н к а (*обурено*). Хто ти така? Звідки ти взялася тут серед ночі?
Д и я в о л (*з гонором*). Я – Яськова жінка. (*Виймає з кишені цигарку й пропонує Павлінці*.) Почастуйся. Не хочеш? Як хочеш. (*Закурює*.)
П а в л і н к а (*опритомнівши*). Яськова жінка? Та щоб тобі язик відсох за такі слова!

Д и я в о л (*пошепки*). Тихше, тихше! Не кричи. (*Пестливо.*) Розбудиш нашого з Яськом синочка.

П а в л і н к а (*заклавши руки в боки*). Я – Яськова жінка! Пішла геть, блуднице!

З колиски висовується рука і вимогливо тягнеться до Диявола. Диявол покірливо віддає цигарку в колиску.

Д и я в о л (*з докором*). Ось бачиш, розбудила. Бідне дитятко. (*Колише колиску.*)

П а в л і н к а (*гнівно*). Вимітайся, лярво, з моєї хати разом зі своїм байстрюком! Ти що, не чула: я Яськова дружина!

Д и я в о л. І ти – так само? (*Зітхає.*) Що ж, доведеться нам усім тепер жити разом.

П а в л і н к а (*підхоплюється*). Я тобі, сучко, покажу “разом”! Я зараз твої пасма повидираю!

Павлінка як вихор накидується на Диявола, злісно торгає його за волосся і залишається з перукою в руках.

Д и я в о л. Ну, ось, зіпсувала зачіску. Що за шалена баба! (*Відбирає у Павлінки перуку.*)

П а в л і н к а (*разгублено*). Ти... хто таке?

Д и я в о л. Я – твій чоловік.

П а в л і н к а (*не зовсім упевнено*). Мій муж – Ясько.

Д и я в о л. Немає більше ніякого Яська. Вовки з’їли. Я тепер твій муж, Павлінко.

З колиски висовується рука і вимогливо тягнеться до Диявола. Диявол знімає з пояса пляшку з горілкою, відкручує корок, робить ковток, задоволено цмокає язиком і віддає пляшку в колиску.

П а в л і н к а (*боязливо*). А там... що? (*Показує на колиску.*)

Д и я в о л (*пестливо*). Там – наш з тобою синок, Павлінко. Ми його з тобою народили, тепер годувати будемо.

П а в л і н к а (*сідає на ліжку*). Боже, що зі мною? Я сплю?

Д и я в о л (*невідомо до кого*). Спи, моя радосте. Спи, моя надіє. (*Колише колиску.*)

П а в л і н к а (*у відчаї*). Де мій Ясько? Верніть мені мого мужа! (*Плаче.*)

Д и я в о л (*нахиляється до Павлінки й гладить її по голові*). Не плач, моя мила. Тепер у тебе новий чоловік: багатий і розумний. Навіщо тобі той пияк і ледащо?

П а в л і н к а (*крізь сльози*). Хочу до Яська!

Д и я в о л (*розгнівано*). От уперта жінка! Заладила одне: Ясько та Ясько! (*До колиски.*) Покинемо її тут! Навіщо вона взагалі нам потрібна?

З колиски висовуються дві руки і тягнуться до Диявола. Диявол допомагає вибратися з колиски Яськові, одягненому як однорічне дитятко. Звучить пристрасна музика, Диявол з Яськом танцюють.

Я с ь к о (*кричить*). Я – твій син, Павлінко!
Д и я в о л (*до Яська*). Я – твій татко! Синку мій! (*Заскакує Яськові на руки.*)
П а в л і н к а (*хреститься*). Боже, я звар'ювала! (*Заплющує очі і закриває вуха руками.*)

Я с ь к о. Вона спить! Покинемо її тут!
Д и я в о л. Вона зійшла з розуму! Навіщо вона нам потрібна?

Рухаючись у ритмі танцю, Ясько з Дияволом залишають сцену. Музика стихає. Павлінка розплющує очі й відкриває вуха.

П а в л і н к а (*прокидається*). Що за жахливий сон! Ясічку, любий, чує моє серце: якась біда з тобою сталася. Ти ж у мене такий добрий, такий довірливий. Кожен тебе радий підманути. У яку ти знову вплутався історію? Чи не забув ти про свою вірну Павлінку? (*Піднімається з ліжка.*) Ох, як щемить серце! Як мені тобі допомогти, як тебе вирятувати, Яську? (*Залишає сцену.*)

З'ява шоста

Стара корчма з чорними, закопченими стінами, з брудними дерев'яними стелями і лавками.

За одним столом сидить Диявол і п'є горілку. Побіч із ним примостився Ясько, поклавши голову на стіл.

За сусіднім столом дві повії грають у карти, кидаючи пристрасні погляди у бік Яська й Диявола. Збоку, за стійкою, Корчмар протирає брудним фартухом чарки й келихи.

Неочікувано Ясько підхоплюється й починає кричати.

Я с ь к о. Я не читав! Я нічого не знаю! Я не бунтівник!
Д и я в о л (*ловить Яська за руку*). Не кричи. Ти не на суді.
Я с ь к о. А де? (*Розглядається*). У пеклі?
Д и я в о л. Майже так. (*Наливає Яськові горілки.*) Бери.
Я с ь к о (*боязливо поглядає на чарку з горілкою й відсовується*). Дякую, я не п'ю.

Повії за сусіднім столом пирскають зі сміху.

1-а П о в і я (*пошепки*). Чула: не п'є чоловік. Може, святий?

2-а П о в і я (*пошепки*). Який святий! Хворий. (*Уголос.*) А от ми б не відмовилися, якщо б нас хтось почастував.

Д и я в о л (*до Корчмаря*). Корчмаре, горілки для дівчат. (*До Яська.*) Зовсім не п'єш?

Я с ь к о (*несміло*). Може, квасу.

1-а П о в і я (*пошепки*). Чула: попросив квасу.

2-а П о в і я (*пошепки*). Добре, що не свяченої води. Я ж казала: хворий. (*Уголос.*) А де ж наш почастунок?

Корчмар не поспішає нести горілку, ніби-то чогось чекає.

Д и я в о л (*до Корчмаря*). Ти що, не чуєш? Пляшку для панянок!

К о р ч м а р (*хмикає*). Теж мені знайшлися панянки. Пан ше не заплатив мені за те, шьо випив.

Диявол мовчки виймає з внутрішньої кишені блюзи товсту пачку грошей і, витягнувши одну купюру, кладе її на стіл. Корчмар виходить з-за стійки, підходить да стола і, побачивши вартість купюри й товщину пачки, змінюється на обличчі.

К о р ч м а р (*улесливо*). Вибачайте, пане. Узагалі в нашій корчмі можна все брати на довіру. (*Забирає гроші.*) Отже, горілки для дівчат і... квасу для приятеля пана?

Д и я в о л. Не треба квасу. Він жартує.

К о р ч м а р. То замість квасу ше одну пляшку горілки?

Корчмар біжить по горілку.

Д и я в о л. Пий, Яську, не видурюйся. У пеклі тобі не наллють.

Я с ь к о (*зітхає*). Е-ех! (*Бере в руки чарку.*)

Диявол з Яськом п'ють горілку. Корчмар приносить пляшку горілки для повій і пляшку для Диявола з Яськом.

К о р ч м а р (*до повій, пошепки*). Бачили, скільки у нього грошей? То чого сидите, як черниці на Службі Божій? (*Повертається за стійку.*)

Я с ь к о (*до Диявола*). Але ж ти й набрався!

Д и я в о л (*усміхається*). Зовсім як людина, правда?

Я с ь к о. Перепрошую, як свиня.

Д и я в о л. Ох, Яську! Диявол, людина, свиня... Невелика між нами різниця. Ми могли з тобою потрапити у рай, а вибираємося до пекла. То що ж тепер вдавати янголів?

Я с ь к о. Подивився б я, чи ти би мовчав, якщо б тебе так лупцювали.

Д и я в о л. Бідний Ясько! Як мало треба, щоб ти відмовився від вічного щастя: дати тобі раз-другий по писку. А якщо би треба було офірувати життям?

Підходять повії й починають залищитися до Яська й Диявола.

1-а П о в і я. Чого, хлопці, такі сумні?

2-а П о в і я. Може, разом нам було б веселіше?

Д и я в о л. Сідайте, дівчатка. Ми якраз ті, хто вам потрібен.

Диявол садить 1-ю Повію собі на коліна й наливає усім горілки. 2-а Повія хоче сісти на коліна до Яська, але той відсовується.

Я с ь к о. Відчепися від мене: й без тебе гріхів не бракує.

2-а П о в і я (*ображено*). Фе, який ти невихований. (*Підходить до Диявола і сідає йому на друге коліно.*)

1-а П о в і я (*з усмішкою*). Святий.

2-а П о в і я (*сердито*). Хворий!

Д и я в о л. Забудь про все, Яську! Гуляй, поки ще є час. Давай вип'ємо.

Я с ь к о (*похмуро*). Не хочу.

Усі, окрім Яська, п'ють. Диявол цілується з повіями, шепче їм на вухо бридкі слова, мацає за найбільш делікатні місця. Усі, крім Яська, регочуть.

Я с ь к о (*не витримує*). Тьфу! Бридко на вас дивитися! Кінець світу! Що ми тут робимо? Чому сидимо у цій брудній корчмі? Не справився я, гірший я за Адама! Так бери мене й тягни у пекло. (*Втомлено.*) А ні, то відпусти додому.

Д и я в о л. А, може, дати тобі ще шанс? Як? Не підведеш? (*Сміється.*)

Я с ь к о. Пішов ти... до Диявола.

Д и я в о л. Боїшся, боїшся! (*Неочікувано тверезо.*) Бо вже знаєш, що й цього разу не витримаєш. (*Нахиляється до Яська.*) І ніхто, Яську, не витримає. Людина слабка, занадто слабка. Тому немає для нас раю: ні для тебе, ні для мене. Двері зачинилися назавжди. (*Пошепки.*) А, може, нема і пекла, тільки ця корчма? Може, нема нам куди звідси йти? (*Регоче, як вар'ят.*) Нема Бога і мене немає! Тільки ти, Яську, є, тільки ти... (*Лоскоче повій, ті заходяться від сміху.*)

Я с ь к о. Ти вже лика не в'яжеш. (*Озирається.*) Що я буду з тобою робити?

Д и я в о л. Гуляй, Яську! Пий горілку, забавляйся з дівками. Я фондую! Гей, корчмарю, ще горілки! (*Обнімається з повіями, задирає їм спідниці.*)

Підбігає Корчмар з новими пляшками горілки, але бачить, що Диявол уже зовсім п'яний.

К о р ч м а р. А, може, шановні гості бажають відпочити? Маємо надзвичайно затишні покоїки. Дівчата охоче вас проведуть і покажуть усі вигоди.

1-а П о в і я. І в ліжко покладемо!

2-а П о в і я. І роздягнемо!

1-а П о в і я (*натхненно*). Зробимо все, що тільки зажадаєте!

2-а П о в і я (*сердито*). Казочку на ніч розповімо.

Д и я в о л (*нідморгує*). Що скажеш, Яську? Вибирай, тобі яку?

Я с ь к о. Я до Павлінки хочу. (*Відвертається.*)

Д и я в о л. То я візьму обидвох! Ходімте, мої солоденькі!

1-а П о в і я. А пан з нами управиться?

2-а П о в і я. Аби лиш заплатив.

Диявол із повіями встають з-за стола.

Я с ь к о. А мені що робити? Не боїшся, що я втечу?

Д и я в о л. Куди, Яську? Від себе не втечеш.

Диявол, обнімаючись з повіями, виходить з кімнати. Корчмар сідає до Яська за стіл.

Я с ь к о (*Сам до себе*). От паскудник! А я було повірив, що він і справді стомився, у рай захотів... Кому повірив, цьому пиякові?

К о р ч м а р. Бачу, Яську, шьо ти не надто любиш свого приятеля. Давно ти його знаєш?

Я с ь к о. Який він мені товариш! Краще б я його зовсім не знав.

К о р ч м а р. А шьо він за людина? Звідки у нього стільки грошей?

Я с ь к о. Що тобі до його грошей? Смачний жабі горіх, та зубів не дав пан Біг. Диявол він, а не людина.

К о р ч м а р. Нам з тобою, Яську, за все життя стільки не заробити. (*Нахиляється до Яська.*) Може, це єдиний шанс у житті?

Я с ь к о (*стривожено*). Який, до холери, шанс? Що ти плетеш, корчмарю? Ти до чого мене намовляєш? Вкрасти у нього гроші?

К о р ч м а р. Не вкрасти, ні! Борони Боже! (*Пошепки.*) Убити. А гроші після того поділимо.

Я с ь к о. Убити? Його? (*Сміється.*) Але ж ти й придумав!

К о р ч м а р (*заклопотано*). Вкрасти я міг би й сам. Але вранці він прокинеться, і шьо тоді? Ні, його треба вбити. А я – старий, не дам ради.

Я с ь к о. Ти що, слимаку гидкий, не чув: це не людина, а Диявол.

К о р ч м а р. Не бійся, Яську, він добре впився і буде спати без задніх ніг – як пшеницю продавши.

Я с ь к о. Він – справжній Диявол! З пекла! Зрозумів? (*Наливає у чарку горілки й залпом виливає у рот.*)

К о р ч м а р (*недовірливо*). Справжній Диявол? Там? П'яний як чіп і з двома повіями в ліжку? (*Сміється.*) Яську, ти більше не пий.

Я с ь к о. Не віриш мені? А в рай віриш? Я там був.

К о р ч м а р. Шьо ж ти там робив?

Я с ь к о. Що робив?.. Пив... закусував... музика грала...

К о р ч м а р (*розчаровано*). Е, хлопче, у моїй корчмі такий рай кожного вечора.

Я с ь к о. Не віриш мені! Як хочеш. Може, я так само вже собі не вірю. Але там – Диявол. (*Відвертається.*)

К о р ч м а р (*Сам до себе*). От узяв собі до голови. Може, з розуму зійшов? (*Подумавши.*) Диявол не Диявол, а гроші в нього не фальшиві, я перевірив. (*До Яська.*) Хлопче, ти мене переконав. Там – Диявол.

Я с ь к о (*байдуже*). То й що?

К о р ч м а р (*урочисто*). Ми мусимо його убити.

Я с ь к о (*ошаліло*). Диявола? (*Повертається до Корчмаря.*) З глузду з'їхав, старче? Хіба його можна вбити?

К о р ч м а р (*впевнено*). Можна, Яську, можна! Там, у пеклі, якшьо він у всій своїй силі і при розумі – неможливо. А тут, на землі, якшьо він у людській подобі, п'яний і сонний – можна. (*Виймає з-під поли ніж.*) Ось цим ножем.

Я с ь к о (*дивиться на ніж*). Взяти й убити Диявола. Ось цим ножем. І що тоді?

К о р ч м а р (*переконано*). І тоді – рай. Рай на землі. Бо все зло – від Диявола. Від нього всі наші біди й нещастя.

Я с ь к о. Як просто! Рай на землі.

К о р ч м а р. І, зауваж, ніякого злочинства! Ніякого гріха, Яську! Хіба це гріх – убити нечистого? Це – твій християнський обов'язок!

Ясько, як зачарований, дивиться на ніж. До кімнати повертаються повії.

К о р ч м а р. Ну, як, дівчатка? (*Покванно.*) Чи щось заробили?

2-а П о в і я. Він не людина, а Диявол. Ніколи більше не ляжу з ним у ліжко, навіть за такі гроші.

1-а П о в і я. Ох, а я – то, здається, вернула б йому і гроші, щоб тільки ще раз зазнати такого щастя.

2-а П о в і я (*злісно*). Пошкодуй свою задницю, дурепо!

1-а П о в і я. Ти про свою поклопочися. Їй давно уже пора на печі грітися.

2-а П о в і я. Ох ти, курво! (*Б'є товаришку по обличчі.*) Шмаркачка!

1-а П о в і я. Від курви чую! (*Спритно дає здачі.*) Порхавка стара!

Корчмар кидається розтягувати дівок.

К о р ч м а р. Отримали своє – і додому. (*Бере зі стола пляшку горілки і віддає дівкам.*) Ось вам, щоб хутчіш помирилися.

Корчмар випроваджує дівок з корчми і повертається до Яська.

Я с ь к о (*разгублено*). Заливається горілкою, спить з бабами... Може, він і справді ніякий не Диявол? Може, ошуканець якийсь?

К о р ч м а р (*переконує*). Диявол, Яську, Диявол. Не сумнівайся! Чув, шьо сказала та дівка? А вона стільки їх бачила на своєму віку, шьо їй можна повірити. Треба його вбити! Мусиш хоча б раз у житті відважитися на рішучий учинок. (*Підсовує Яськові ніж.*) Бери ніж!

Я с ь к о (*бере ніж у руку*). І тоді – рай? Рай на землі? (*Піднімається з-за столу.*)

К о р ч м а р. Рай, рай... Ходімо, я покажу, де... (*Метушиться біля Яська.*) Після горілки і дівок він, мабуть, спить, як убитий. Ага, як убитий. А гроші, якщо ти їх не хочеш брати, не бери. Ти ж не задля грошей, правда?

Я с ь к о (*згадує слова Диявола.*) Ми все переробимо! Ми перепишемо наново історію людства! (*Стискає в руці ніж.*)

Ясько у супроводі Корчмаря виходить з кімнати. Незабаром Корчмар повертається.

К о р ч м а р. Як я його обкрутив?! Нехай думає, шьо вбив самого Диявола. А мені залишаться всі гроші. (*Прислухається.*) Тільки б не злякався в останню хвилию.

Чути відчайдушний людський крик, гучно стукають двері. З'являється Ясько з закривавленим ножом у руках.

Я с ь к о (*тремтячим голосом*). Кричав... зовсім як людина. І кров така ж червона, тепла... Корчмарю, а якщо це... не Диявол?

К о р ч м а р. Диявол, Диявол! Зараз треба сховати у склепі тіло. Ходімо, допоможеш мені.

Корчмар виходить з кімнати, але Ясько продовжує стояти.

Я с ь к о. Боже, що ж я наробив? Кого я убив, Боже?

Вертається розгублений Корчмар.

К о р ч м а р. Яську, грошей нема. І тіла також... Шьо за жарти, Яську?

Чути тихий іронічний сміх. Корчмар здивовано озирється. Ясько затискає вуха руками й падає на коліна.

З'ява сьома

Глуха мурована стіна – без жодного сліду намальованих крейдою дверей. На висоті трьох-чотирьох метрів від землі зі стіни стирчить залізна балка, з неї звисає петля. Під самою петлею сидить на дзиглику Ясько з закривавленим ножом у руці.

Я с ь к о (*очунявши*). Де я знову? (*Озирається.*) Стіна, дзиглик, петля. Ох, так, я збирався повіситися... Але з'явився Диявол і перешкодив мені. (*Зауважує ніж у руці.*) І я убив його! (*Відкидає ніж.*) Але навіщо?.. Де райський сад з чарівним обрусом? Де блакитне небо, смарагдова трава, кришталева вода? Нічого нема. Знов ця ненависна стіна... Навіщо?

Ясько залазить на ослінчик і просовує голову в петлю. З-за рогу виходить Диявол. Він одягнений у літній костюм, на ногах – білі мешти, на голові – білий капелюх. У одній руці він тримає валізку, у другій – парасоллю від сонця. Диявол нагадує людину, яка вибирається відпочивати на південний курорт.

Д и я в о л. Сервус, Яську. Не впізнаєш?

Я с ь к о (*приглядається*). Ти, ти що... воскрес?

Д и я в о л. Щось подібне на те. А ти як ся маєш? Знов надумав вішатися? А шкода. Шкода, що ти не використав свою останню можливість.

Я с ь к о (*пересохлими вустами*). Яку можливість?

Д и я в о л. Там, у корчмі. Невже ти нічого не зрозумів? Добре, не буду тобі заважати.

Диявол підходить до стіни. Двері перед ним самі відчиняються, звідти ллється яскраве світло. Диявол переставляє ногу за поріг.

Д и я в о л (*озирнувшись*). Бувай, Яську.

Я с ь к о. Стій, ти куди? (*Виймає голову з петлі.*)

Д и я в о л. Як куди? У рай. Душа невинно убієнного...

Я с ь к о (*зіскакує з дзиглика*). А як же я ?

Д и я в о л. Ти? Ти мені більше не потрібен. І я вам так само. Навіщо вам Диявол, якщо ви у Бога не вірите?

Диявол виходить і щільно зачиняє за собою двері.

Я с ь к о. Почекай! Візьми мене з собою! (*Кидається до стіни, пробує знайти і відчинити двері, але безрезультатно.*) Я все зрозумів! Дай мені ще один шанс! (*Розганяється і б'є плечем у стіну там, де тільки що були двері.*) Я сильний! Я зможу! Я витримаю! Вернися, прошу тебе! (*Знов розганяється і б'є плечем у стіну.*) Відчини двері! Я не хочу тут залишатися!

З'являється стривожена Павлінка.

П а в л і н к а. Ясічку! Милій мій, що ти робиш? (*Кидається до Яська.*) Чому ти кричав? Тобі погано? Що сталося?

Я с ь к о (*б'є кулаками у стіну*). Він підманув мене! Не взяв зі собою! Зачинив двері!

П а в л і н к а. Хто підманув? Які двері? (*Обнімає Яська.*) Хто тебе скривдив, ріднесенький?

Я с ь к о. Тут, у стіні були двері. (*Схлипує.*) Пам'ятаєш?

П а в л і н к а. Не було тут ніколи дверей.

Я с ь к о. Намальовані крейдою.

П а в л і н к а. Діти бавилися – намальовали. А потім дощ їх змив. Не бери того до голови. Ти сьогодні перепрацював, стомився, їсти, напевно, хочеш. Я приготувала смачну вечерю. Сиджу, чекаю, а тебе все нема та нема. Піду, думаю, подивлюся, де мій Ясько подівся. (*Цілує Яська.*) Ходімо додому, любий. Ходімо, мій коханий.

Я с ь к о (*з надією*). Так, я стомився. Я дуже втомився. Відведи мене додому, Павлінко.

Павлінка бере Яська за руку і веде до хати.

Кроки людей затихають. Настає абсолютна тиша, западає повна темрява.

І в найостаннішу хвилину чути тихе рипіння, двері в стіні привідчиняються і крізь щілину просочується тонкий промінчик світла.

Завіса